

Oblikovalka v ne tako čudežni deželi

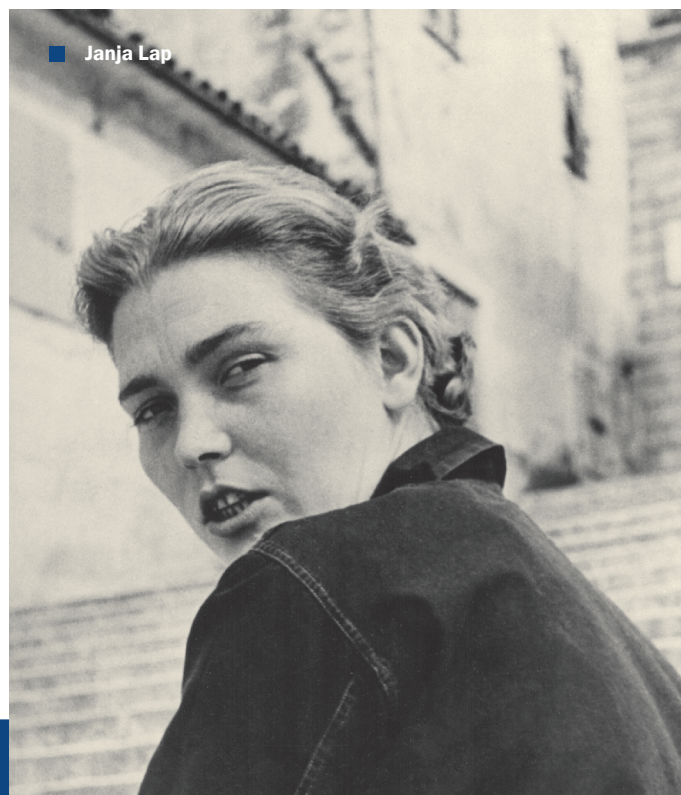
Vsestranska oblikovalka in raziskovalka industrijskega oblikovanja priznana v tujini, a prezrta doma – Karierno pot Janje Lap so zaznamovali arhitektura, industrijsko oblikovanje, pedagoško in raziskovalno delo, sistemsko in storitveno oblikovanje ter oblikovanje stekla

Tekst: **Smilja Štravs**

Vsestranska oblikovalka in raziskovalka industrijskega oblikovanja Janja Lap (1929–2004) je že v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja določala smer raziskovanja ter načine odkrivanja novih pristopov in znanj ter prakticirala oblikovalske metode in pristope, ki so aktualni še danes. »Trideset let prej, preden je to postalo mainstream, je raziskovala in delovala v polju storitvenega, sistemaškega ter trajnostno naravnane krožnega oblikovanja. Torej v vsem tistem, kar danes v svetu sodi med glavne vidike sodobnega življenja v družbi,« pojasnjuje sokustosinja razstave, dr. Barbara Predan, predstojnica Oddelka za industrijsko in unikatno oblikovanje na ALUO UL.

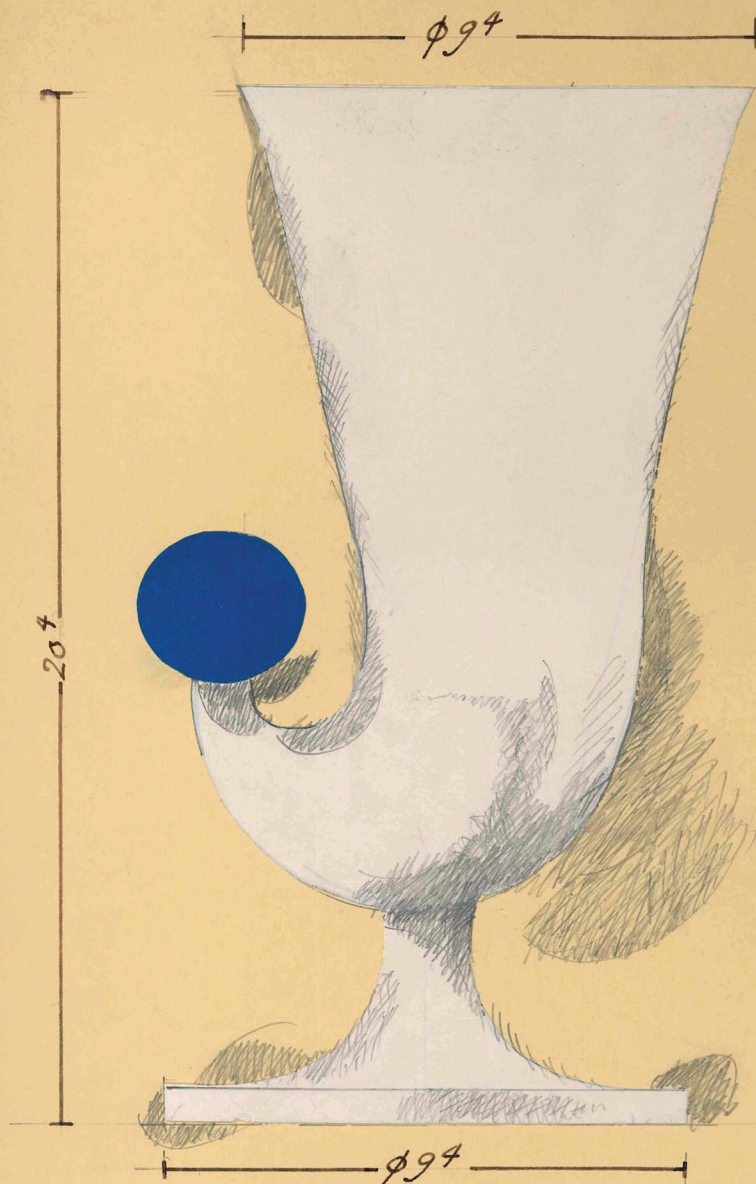
Razstava v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje v Ljubljani z naslovom *Zakaj je vaza podobna hiši? Od sistemaškega do fantazijskega z oblikovalko Janjo Lap* skozi njen opus in življenjsko pot prikazuje širše dogajanje na področju arhitekture in oblikovanja v drugi polovici 20. stoletja pri nas in v svetu, kamor se je mlada oblikovalka podala na izpopolnjevanje sredi šestdesetih let 20. stoletja.

»Strokovno se je izoblikovala v petdesetih, ko se je Jugoslavija, po sporu Tito–Stalin, gospodarsko naslonila na zahodne države, pri

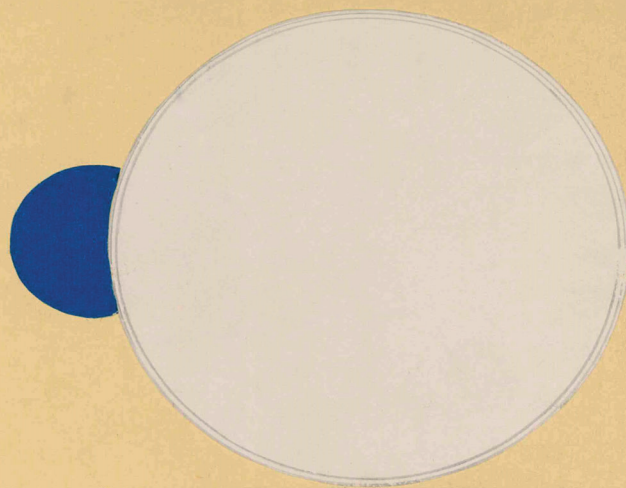
■ Janja Lap

Foto: hrani MAC

Front view

scale 1:1

Ground View

scale 1:1

"MYTH IN GLASS"
September 95

DESIGN FOR
A DRINKING
VESSEL IN GLASS

Foto: hrani TMS

- In the slovene ethnological inheritance, a story exists of a mythologic CHAMOIS (a wild goat) with fine GOLDEN HORNS, strongly curved at the top. In the slovene language its name is: ZLATOROČ.
- Centuries ago, the real horns were used for drinking, or as musical instruments, or as hunting tools, as they are in use still today.
- The proposed design, the DRINKING VESSEL made in glass, with its form,

bears the historical memories of the slovene MYTH, the golden horns' CHAMOIS.

- The glass (recycled) is hand blown into a wooden mould of a CONICAL FORM. With the help of a wooden tool, the hot glass is bent to the position, shown on the drawing. The stand is made as a second step, in the usual way, according to the glass-blowers' knowledge.

katerih se je slovenska arhitekturna in oblikovalska stroka tudi zgledovala. Petdeseta so bistvena za razumevanje slovenske arhitekture in oblikovanja, saj gre po začetnem povojnem obdobju obnove domovine in prve petletke za premik v smeri modernizacije družbe in iskanju boljšega življenjskega standarda v vrtcih, šolah kot tudi domovih in gospodinjstvih. Ključno vlogo pri povojni modernizaciji slovenske arhitekture in oblikovanja je imel oddelek za arhitekturo Tehnične fakultete v Ljubljani ali, natančneje, profesor Edvard Ravnikar (1907–1993) in njegov krog sodelavcev v seminarju, katere mu je pripadala tudi Janja Lap,« pojasni dr. **Bogo Zupančič**, še v vlogi direktorja MAO.

V domovini prezrta

Janja Lap je ime, ki ne zveni znano, njeno znanje in delo je vse doslej v arhivih slovenskega oblikovanja ostalo spregledano. Po vrnitvi iz Anglije kljub svojim izjemnim izkušnjam – kot raziskovalka je delala s pionirji oblikovalskega raziskovanja na londonskem Royal College of Art ter nato še deset let učila v Sheffieldu in dve leti na vrhunski londonski šoli za arhitekturo – ni bila dovolj dobra oziroma očitno neprimerna za zaposlitev na ljubljanski Fakulteti za

arhitekturo, pa tudi na takrat novem programu študija oblikovanja na Akademiji za likovno umetnost ..., kot je v predgovoru k znanstveni monografiji, ki je izšla ob odprtju razstave, zapisal dekan ALUO **Alan Ožbolt**.

Kljub v praksi dokazani kakovosti se je po vrnitvi v Slovenijo zato pogosto počutila odrinjeno in spregledano, pišeta kustosinji Špela Šubic in Barbara Predan. »Ob pregledu ohranjene dokumentacije z navedbami njenih bogatih izkušenj in referenc se ni mogoče ogniti vtisu, da si odločevalci v svojih vrstah niso želeli odločne ženske kolegice z mednarodnim ugledom,« izpostavi **Špela Šubic**.

O njeni samozavesti, odločnosti in notranji moči, ki je bila marsikomu trn v peti, morda največ pove tale Janjina izjava: »Nikdar ne delam kelihov na tankih podstavkih, v katerih vidim izrazito neproporcionalnost. Spominjajo me na nestabilne ženske, ki lovijo ravnotežje na visokih petah. Všeč so mi oblike, ki kažejo neko notranjo moč materiala. V nasprotju s poudarjanjem krhkosti iščem druge, predvsem prostorske izrazne oblike.«

Zgodba o Janji Lap je tako tudi zgodba o zapostavljenosti žensk v slovenskem oblikovanju, še posebej tistih, ki so svojo srečo iskale na tujem. Janja Lap je bila namreč odločna, drzna in trmasta, takšna kot Alica v čudežni deželi, nad katero je bila očarana – še posebej nad tistim delom, ko se junakinja potopi v stopljeno ogledalo in se znajde v svetu na drugi strani. »Janja Lap je bila nedvomno blizu neustrašni in vedoželjni Alici, tisti Alici, ki zna biti očarljiva in tudi predrzna, predvsem pa Alici, ki se ne zadovolji s stanjem, ki je dano in je na videz samoumevno,« pripoveduje Šubičeva.

S Plečnikom po Tivoliju

Rodila se je leta 1929 kot drugi od treh otrok Marije (roj. Nieferrgall) in Antona Lapa. Marija je bila Novomeščanka, v času novomeške pomladi članica sokolov in »pisarniška oficijantka« na Kmetijski šoli Grm pri Novem mestu, kjer je bil kot mlad kmetijski tehnik nekaj časa zaposlen tudi inženir Lap, po rodu sicer Kamničan, iz znane vrtnarske družine. Od leta 1926 je Anton Lap služboval v Ljubljani, najprej kot mestni vrtnarski asistent; tri leta kasneje je bil imenovan za nadzornika mestne vrtnarije, z letom 1932 pa je postal upravitelj mestnih nasadov in »Plečnikov vrtnar«.

»Anton Lap je bil tesen sodelavec tedaj že cenjenega arhitekta Jožeta Plečnika pri praktično vseh njegovih ljubljanskih načrtih, ki so vključevali zasaditve in ureditve zelenih površin,« izpostavi Špela Šubic. Zaradi njegovega poklica je družina dve leti prebivala v pristavi tivolskega gradu in mala Janja je očeta na delovnih poteh skozi mestni park večkrat spremljala. Njena navezanost na arhitekturo in Plečnika je botrovala tudi odločitvi za študij arhitekture.

Janja Lap se je v intervjujih večkrat sklicevala na Plečnikov vpliv, a kljub očitni navezanosti se arhitektov slogovni izraz pri njej neposredno ni odrazil, zato direktnega prenosa oziroma posnemanja Plečnikovih oblik v njenih delih ni zaznati. »Lahko pa ugotavljamo sorodnost v načinu razvoja lastne likovne govorice. Pri obeh avtorjih namreč zaznavamo zavesten odklon od ustaljenih in modnih oblik v prid raziskovanja daljnih likovnih izrazov in starih rokodelskih znanj, nadgrajenih z nepredvidenim,« piše Barbara Predan.

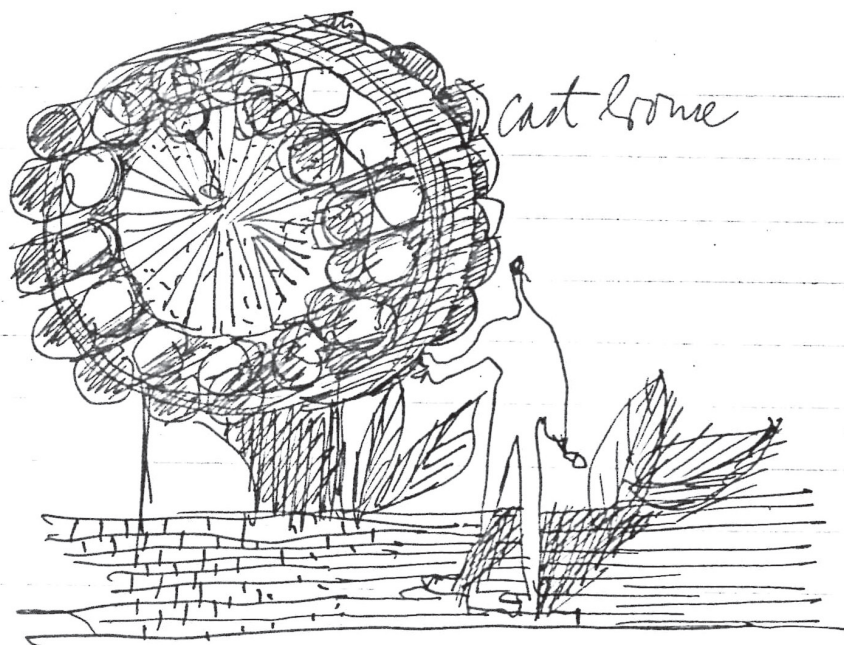
Plečnik si je na primer kolonade ob ljubljanski tržnici zamislil v slogu antičnega templja in jih prekril z betonskimi strešniki, katerih

Miniaturni laserski razdaljemer RLD-2, 1981, oblikovala Janja Lap, izdelano v Iskri Elektrooptiki

Ohišje in moduli VAE-naprave za prenos TV-signala po optičnem vlaknu, 1983-1984, oblikovala Janja Lap, izdelano v Iskri Elektrooptiki

Skica javne plastike in načrtovanje njene postavitve (avtor Janja Lap) pred banko Midland (Griffin House) v Sheffieldu, načrt je bil izdelan 1976. Na fotografiji Janja Lap z metrom na lokaciji.

zaključki spominjajo na japonske templje. Podobno lahko pri steklenih predmetih Janje Lap najdemo izhodišča v starih kulturah, bodisi v tehniki ali v slogu. Dober primer tega je njen kozarček Mit v steklu, saj je ob pogledu nanj prva asociacija antični rog obilja.

Ravnikarjeva asistentka

Med letoma 1953 in 1957 je Janja Lap delala v arhitekturnem studiu profesorja Edvarda Ravnikarja znotraj fakultete. Pod njegovim mentorstvom je leta 1956 tudi diplomirala in se takoj zatem za eno leto zaposlila v projektivnem ateljeju gradbenega podjetja Tehnika kot sodelavka pri pripravi idejnega in izvršnega načrta stanovanjske zgradbe Prule 3 in 4. Iz njenih življenjepisov je razbrati, da se je v prvem letu službovanja njeno delo prekrivalo z mestom Ravnikarjeve asistentke na fakulteti.

Marca 1959 naj bi jo Ravnikar tudi formalno predlagal za svojo asistentko pri predmetu Javne zgradbe na Oddelku za arhitekturo FAGG (Fakultete za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo). A po pridobljenih podatkih do formalne potrditve asistenture ni prišlo. Kot navajata raziskovalki Špela Šubic in Barbara Predan v monografiji, Ravnikar vloge morda sploh ni oddal.

Med letoma 1958 in 1962 je Janja Lap delovala kot vodja projektivnega ateljeja pri republiškem odboru za družino in gospodinjstvo in prav v tej vlogi je na prej omenjeni razstavi *Porodica i domačinstvo* v Zagrebu najvišjim državnim funkcionarjem predstavila projekt soseske za 5000 stanovalcev. Strokovni izpit za naziv nižje

gradbene inženirke je opravila leta 1960. 8. marca 1961 ji je Sekretariat Izvršnega sveta za urbanizem, stanovanjsko izgradnjo in komunalne zadeve izdal potrdilo, da je vpisana v seznam projektantov, pooblaščenih za gradbeno projektiranje.

V zgodnjih šestdesetih letih se je prvič preizkusila kot pedagoginja. Od leta 1962 do 1964 je na Šoli za umetno obrt Ljubljana poučevala

»Nikdar ne delam kelihov na tankih podstavkih, v katerih vidim izrazito neporocionalnost. Spominjajo me na nestabilne ženske, ki lovijo ravnotežje na visokih petah. Všeč so mi oblike, ki kažejo neko notranjo moč materiala. V nasprotju s poudarjanjem krhkosti iščem druge, predvsem prostorske izrazne oblike.«

Foto: Janez Kelišnik/hrani MAO

Serijs II, 1960,
razstavljene tudi na
razstavi DLUUUS v
Moderni galeriji leta
1961 – oblikovala
Janja Lap, izdelano
v tovarni Keramika
Liboje

industrijsko oblikovanje, leta 1964 pa se je po ločitvi od drugega moža preselila v Veliko Britanijo in se tam pridružila raziskovalcem na londonski šoli Royal College of Art (RCA).

Pri raziskovanju se je osredotočila na kritično analiziranje in razumevanje prednosti in slabosti bolnišničnih sistemov prehranjevanja ter z nadgrajeno temo na RCA leta 1973 tudi magistrirala. Leta 1966 se je preselila v Sheffield in na tamkajšnji šoli za umetnost (kasneje Fakulteti za umetnost in oblikovanje) poučevala predmet Osnove

Vazi Prelivanje, 1965, dvobarvno pihano steklo, oblikovala Janja Lap,
izdelano na Royal College of Art v Londonu

Foto: hrani MAO

oblikovanja. Med letoma 1973 in 1975 je predavala tudi na znameniti Architectural Association School of Architecture v Londonu (AA). Leta 1974 je svoje študente pripeljala na ekskurzijo v Slovenijo, kjer so z namenom preučevanja kakovosti gradnje v najtežjih razmerah obiskali več partizanskih bolnišnic.

Raziskovalka sistemov bolnišnične prehrane v VB

Janja Lap je bila ena redkih slovenskih oblikovalcev, ki je bila v precejšnjem delu svojega delovanja vpeta v mrežo ključnih akterjev, ki so v Veliki Britaniji sodelovali pri pionirskem snovanju znanstvenega in sistemskega raziskovanja v oblikovanju denimo na področjih razvoja industrijskega stekla, organizacije bolnišnične prehrane, modernizacije bivalnega okolja, dviga družbenega standarda in razvoja tehnične kulture.

Avtorici razstave pišeta, da se zdi danes skoraj nepredstavljivo, da je oblikovalka iz nevrščene države študirala, sodelovala, raziskovala in se ob večerjeh družila z velikani, kot so Misha Black, Bruce Archer, Robert Goodden, Tomás Maldonado, Peggy Guggenheim, Henry Moore in David Hockney.

Janja Lap je vplivala na organizacijo in pomen družbene prehrane pri nas, saj so bili izbrani izsledki njenega dela konec leta 1978 vključeni v dokument *Stališče, sklepi in priporočila za oblikovanje in izvajanje politike na področju družbene prehrane in preskrbe prebivalstva v SR Sloveniji*. Po vrnitvi v domovino oktobra 1976 je svojo kariero želela nadaljevati v visokem šolstvu. Sprva si je uredila status samostojne umetnice industrijske oblikovalke, nato je bila do aprila 1979 zaposlena kot raziskovalna sodelavka na Inštitutu za sociologijo in filozofijo na Univerzi v Ljubljani, kjer je sodelovala in samostojno raziskovala na področju socialne problematike stanovanjske gradnje.

Aprila 1979 se je za naslednjih deset let zaposlila v Iskri, najprej v Iskri Commerce, nato pa so jo kot industrijsko oblikovalko premestili v Iskro Elektrooptiko, kjer je bilo njeno delo sodelovanje z

inženirji pri razvoju specialnih optičnih, laserskih in drugih uporabnih naprav za medicino in vojsko.

Po upokojitvi v Iraku

Skozi vso svojo pestro in dolgo karierno pot, ki so jo zaznamovali arhitektura, industrijsko oblikovanje, pedagoško in raziskovalno delo ter sistemsko in storitveno oblikovanje, je Janja Lap oblikovala tudi steklo. Kot profesorica na Šoli za umetno obrt (danes Srednja šola za oblikovanje in fotografijo) je med drugim z dijaki razvijala steklene izdelke in jih leta 1964 tudi razstavila na prvem Bienalu industrijskega oblikovanja.

Za njen razvoj na področju oblikovanja stekla je bilo ključno raziskovanje na britanski šoli Royal College of Art (1964–1966). Tam je v najboljših razmerah, pod mentorstvom Roberta Gooddona, skupaj s steklopihaškim mojstrom raziskovala različne steklarske tehnike in ustvarila nekatere svoje najbolj znane kose, na primer vazo Kvadrat in kozarce Gubanka. Naredila je tudi spominske kozarce za različne slovenske kraje. Med drugim je oblikovala spominski kozarec in poročna kozarca za mesto Celje, radovljiški spominski kozarec in serijo kozarcev Flora.

Ob koncu svoje kariere se je posvetila tudi oblikovanju svetil, ki so ključno povezana z njej tako ljubo snovjo, steklom. V enem od intervjujev je povedala, da je za lestenec Satje navdih našla v starih glažutarskih lestencih – posebej je omenila viseči svečnik iz cerkve v Loki pri Žusmu. Eno od sorodnosti lahko iščemo v zrcaljenem steklu, ki je uporabljeno v obeh. A stožčaste čašice, namenjene plavajočim svečam v njenem Satju, nas še bolj spominjajo na lestence v mnogih cerkvah po svetu, ki so jih razsvetljevale številne oljne lučke v steklenih čašah, visečih znotraj mogočnega kovinskega ogrodja.

Po upokojitvi leta 1989 je na osnovi enega zadnjih sporazumov z neuvrščeni državami za pol leta odšla v Irak, kjer je na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Mosulu predavala predmet Interior in

Foto: hrani MAO

Risbe in zapiski iz skicirke Janje Lap.

industrijsko oblikovanje. Po vrnitvi je vse do leta 2003 kot zunanja predavateljica poučevala na Pedagoški akademiji (danes Pedagoški fakulteti) ljubljanske univerze, kjer je izpostavljala razumevanje sociokulturnih faktorjev, ki določajo namembnost bivalnih prostorov. Posebej se je posvečala tudi ozaveščanju o pomenu oblikovanja interierja za ljudi s posebnimi potrebami.

Foto: hrani MAO

Janja Lap leta 1958 na velesejmu v Zagrebu jugoslovanskemu vrhu predstavlja projekt soseske za 5000 prebivalcev. Ob maketi ji stoji nasproti Josip Broz - Tito. Od leve proti desni sedijo zagrebški župan Večeslav Holjevac, Aleksandar Ranković, Jovanka Broz, Pepca Kardelj, Lidija Šentjurg, Vladimir Bakarić.